

Strogovičova *Logika* je jasný, populárny úvod do tradičnej logiky s hľadiska dialektického materializmu. Materialistickosť Strogovičovej logiky sa prejavuje v tom, že si všima vyvodenie a aplikáciu logických zákonov na konkrétnu realitu a na potreby sovietskych ľudí, t. j. že nechápe logiku ako komplex v sebe uzavretých a samoučelných pravidiel, podobajúcich sa bezcieľnej hre s logickými formulami. Dialektickosť sa javí zasa v tom, že si jasne uvedomuje statickosť tradičnej logiky, a teda jej nedostatočnosť pri vyjadrovaní a zachycovaní stále sa vyvíjajúcej reality. Tradičná logika je teda správna len v prvom priblížení alebo v limite, v ktorom si všimame len také malé úseky skutočnosti, ktoré môžeme považovať za homogénné.

Autor si knihu rozdelil tradičným spôsobom na dvanásť kapitol, v ktorých si všima predmet logiky, zákony logického myslenia, vzťah formálnej logiky a materialistickej dialektiky, pojem, jeho delenie a vlastnosti, súd, bezprostredné uzatváranie, sylogizmus, indukciu a dôkaz.

Hneď v prvej kapitole si autor definuje logiku ako vedu o zákonoch správneho myslenia. Táto tradičná definícia dostáva však „netradičnú“ náplň definíciou výrazu „myslenie“. Myslenie je vyššia forma poznávacej činnosti, ktorá vyjadruje proces odrážania objektívnej a stále sa meniacej skutočnosti vo vedomí človeka. Strogovič ako materialista (a tu tento pojem môžeme chápať v najširšom smysle slova, teda v opozícii k solipsizmu a subjektivismu) hneď prízvukuje význam správneho myslenia pre vedecké myslenie, ale i pre praktickú činnosť a spojenie týchto dvoch oblastí. Zákony, ktoré riadia praktickú činnosť „obyčajných“ ľudí, sú i zákonmi, ktorými sa riadi veda, pretože nejestvujú dve logiky — pre učencov a jednoduchých ľudí. Úlohou logiky je správne vyjadrovať pravdivé poznatky a z pravdivých myšlienokrobiť pravdivé závery.

Veľmi cenná je kapitola, skúmajúca pomer formálnej logiky a materialistickej dialektiky. Materialistická dialektika skúma nielen vývin prírody a spoločnosti, ale i myslenia, lebo myslenie je tiež časťou prírody, a pretože dialektika je veda o všeobecných zákonoch vývinu celej skutočnosti. Logika je teda časťou dialektiky, a to časťou subjektívnej dialektiky, ktorá je odrážaním v celej prírode panujúceho vývinu v myslení človeka cestou protikladov. Strogovič jednoducho identifikuje dialektickú logiku so subjektívnou dialektikou. Táto totožnosť sa nám nezdá presná, lebo by potom v dialektickej logike bola zahrnutá i dialektická psychológia. Podľa nás, a mohli by sme uviesť na potvrdenie citáty z *Leninových Tetrád* a z *Heglovej Logiky*, dialektická logika je najvšeobecnejšia *systematická* disciplína, skúmajúca spoločné vlastnosti všetkých možných typov a spôsobov dialektického vývinu. A tieto typy môžu byť alebo v myslení, alebo v skutočnosti, nakoľko so všeobecne logického hľadiska delenie reality na skutočnosť a myslenie neobstoí, lebo implikuje priepasť medzi logikou a skutočnosťou. Moderná pozitivistická logika sa dostala do závozu práve týmto nezákonným kúskovaním skutočnosti. Logika je samoriadenie skutočnosti, chápané autonormatívne.

Strogovič správne chápe formálnu (tradičnú) logiku, t. j. presne určuje jej povahu a považuje ju za nižší stupeň vedenia. Zákony formálnej logiky sú nevyhnutné podmienky ľudskej myšlienky na nižšom stupni poznania;

a v oblasti obyčajných jednoduchých vzťahov a vecí pre ciele poznania tieto zákony i postacia. Presne hovoriac, tradičná formálna logika skúma zákony myslenia, ktoré by bolo odrazením vecí, ak by sme ich chápali ako jednoduché, nesložené, statické a v sebe uzavreté celky, ktoré by teda boli medzi sebou len navonok pospájané. Metodicky môžeme veci chápať týmto spôsobom, ale toto chápanie je nepresné; ak ho považujeme za adekvátne, dostaneme sa do platonizmu. Z toho nasleduje, že tradičná logika nemôže byť jedinou, ale sa musí doplniť dialektickou logikou, čím sa i oslobodzuje od plátónskych idealistických omylov.

Autor v každej ďalšej časti, spracovanej tradičným spôsobom, udáva aktuálne príklady a pripojuje väčšie menšie pripomienky s dialektického hľadiska, čím, i keď skromne, pripravuje pôdu pre vypracovanie dialektickej logiky samej, v ktorej tradičná logika bude len nepatrným, mizivým fragmentom.

Vojtech Filkorn

BEDŘICH POSPÍŠIL, NEKONEČNO V MATEMATICE

Jednota čsl. matematiků a fysiků, Praha 1949, strán 155, cena 60 Kčs.

Pojem nekonečna je jednou z najťažších otázok dnešnej matematiky. Autor k nemu pristupuje skôr populárne, avšak postupne v celej knihe svoj výklad spresňuje a ten, kto knižku ozaj svedomito prečíta, bude mať, aj keď nie je matematik, veľmi jasnú predstavu o základoch teórie množín a stane sa mu prístupným mnoho vecí, ktoré sa zvyčajne nesprávne alebo neúplne chápu.

V prvej časti, v prvých dvoch kapitolách, vykladá autor pojem množiny spočetnej a nespočetnej. (Spočetnosť, I—16, Nespočetné množiny, 16—22.)

V kapitole tretej (Kardinální čísla) zavádza Pospíšil pojem kardinálneho čísla a z neho vyplývajúcu definíciu čísla v bežnom smysle slova. Na to hneď nadväzuje o kontinuu a diskontinuu (Kolik je racionálních čísel, Diskontinuum, 32—37, 37—41).

V šiestej a siedmej kapitole zaoberá sa autor kardinálnym číslom Alef a uvádza príklady množín, ktoré majú práve Alef prvkov (Početní pravidla pro číslo Alef, 42—47, Příklady množín, které mají Alef prvků, 47—56). Veľmi pekne pritom vykladá význam symbolov množín a osvetľuje niektoré geometrické problémy so stanoviska teórie množín.

V ôsmej a deviatej kapitole (Nekonečných kardinálních čísel je nekonečně mnoho, 57—59, k čemu potrebujeme tak mnoho reálných čísel) dokazuje zvyčajným spôsobom, že ku každému kardinálnemu číslu možno nájsť číslo väčšie a vysvetľuje, načo treba tieto čísla zavádzať.

Desiatu kapitolu je akýmsi dodatkom o číslach nekonečne malých (Co jsou to t. zv. veličiny nekonečně malé, 62—68), kde sa vykladajú základne pojmy diferenciálneho a integrálneho počtu.

Druhá časť knihy je už vybudovaná síce s menším ohľadom na názornosť, avšak jednak len veľmi prístupne. Najprv sa rekapituluje to, čo bolo vyložené v prvej časti a potom hneď autor presným logickým postupom definuje množinu a vykladá základné operácie s množinami (Přehled, 69—72, Základní pojmy, 72—87). Keď sa obmedzí na matematiku čisto formálnu a na logiku formálnu, sú to všetko úvahy správne.